

A MODERN PHILOLOGIA SZEMLÉLTETŐ ESZKÖZEI.

A bécsi tanszerkiállítás 15 osztálya közül a modern nyelvek szemléltető eszközeinek csoportját szándékozom néhány sorban ismertetni. Az ötödik osztály a német nyelvet, a hatodik a modern philológiát (főkép a franczia, angol és olasz nyelvet) ölelte fel. A német nyelv a mi iskoláinkban a francziával áll egy sorban, míg az osztrák középiskolák egy nagy részében az anyanyelv szerepét tölti be. A német nyelvnek ily fokú, ily terjedelmű oktatása nálunk, német nyelvű felekezeti iskoláinktól eltekintve, még távoli cél sem lehet. De a kiállított segédeszközök nagy része a mi közelebbi céljaink elérését is jelentékenyen megkönnyíti. Főkép azt emelem ki, a mi tekintettel tantervünkre, a mi iskoláinkban is felhasználható, sok helyütt talán már alkalmazásban van. Mert reánk nézve kevés új dolgot nyújt a kiállítás. Érdekessége és jelentősége inkább abban van, hogy a különböző szemléltető eszközöket egymás mellett, összehasonlítva láthattuk, egyet-mást pedig a nyelvi és irodalmi tanítás szolgálatában találtunk, a minnek ily célra való alkalmazhatóságáról eddig nem volt alkalmunk meggyőződni.

Míg a realiák tanításánál a szemléltetés rég elismert, alkalmazott elv, addig a nyelvi és főkép irodalmi tanításnál újabb keletű. Fontosságát, szükségességét egész általánosságban a következő elvekben találok: A szavak és gondolatok a szemlélet közvetítése útján dolgokkal jutnak kapcsolatba, idegen nyelveknél akár az anyanyelv közvetítésével, akár a nélkül, ezt nem vitatom; a tapasztalat, a szemlélet körét a bemutatott tárgyak vagy képek kiszélesítik, tisztább, határozottabb fogalmakra vezetnek, az emlékezetet erősítik. Egyes ismereteknek felosztása, elágazása, egymásból fejlődése a graphikus szemléltetés által az egymásutánság helyett egymásmellettiségben tűnik fel, a mi az áttekintést megkönnyíti, az összetartozót közelebbi kapcsolatba hozza. Mindkét elvre szükség van a harmadik, a tanítás intenzívebbé tétele kedvéért. Az elsajátítandó ismeretek nagy tömege, a tanítási idő, főkép az egy tárgynak szentelt tanóra rövidsége mellett ez az eredmény legfőbb feltétele. A nyelvtanítást a szemléltetés mennyivel intenzívebbé teheti, ezt bizonyítja a kiállítás német osztálya.

I. Német nyelv.

Öt szakaszra oszlott és ezek: 1. Nyelvtan. 2. Olvasókönyv. 3. Irodalomtörténet és irodalmi olvasmány. 4. Osztrák-német irodalomtörténet. 5. Iskolai színház.

A kísérleti phonetika a hangtant az exact tudományok sorába emelte. A németek, angolok és francziák ápolják e tudományágat, sokan a középiskolába való bevitelét is követelik. A kiállítás után itélve, az osztrák iskolában csak főbb eredményeit veszik tekintetbe ép úgy a német mint a francia nyelv tanításánál. *Brücke* fali táblája mellett, a mely a beszédszervek helyzetét szemlélteti az egyes hangok kiejtésénél, *Viëtor* és *Rein* hangtani táblái szerepelnek. A szótan és mondattan tanulását és tanítását megkönnyítik *Nagl* és *Günther* fali táblái, melyek a ragozást, a szórendet, a mondatrészek és mondatfajok felosztását példákban mutatják. *Weise* még a stílus sajátosságainak feltüntetésére is készítettett hasonló fali táblákat. Mindezt alkalom adtán a táblára írja fel a tanár; de jó szolgálatot tehet, ha állandóan a tanuló szeme előtt lebeg. Nem szabad azonban felejtelnünk, hogy a táblázatokat, példagyűjteményeket legtöbb haszonnal maga a tanuló készíti tanárja vezetése mellett és ez az évről-évre ismétlődő fáradtság bőven megtermi gyümölcsét.

A nyelvészet terére vezet a germán nyelvek elágazását feltüntető összeállítás, melyet *dr. Streinz* készített, továbbá a gót Miatyánk és betűsor fali táblája. Az evangélikus hittan csoportjában a Codex argenteust is bemutatja a kiállítás. A német dialektusok elterjedését egy térkép tünteti fel, eltérő hangtani sajátosságukat egy mondatnak különböző tájszólásban való bemutatása, a mi *Bremer*-től való.

Az olvasmány megélénkítésére szolgálnak a történelmi fali képek, melyek *Meinhold* és *Seemann* kiadásában jelentek meg. Felhasználhatók egyes városok, emlékek fényképfelvételei, de sokkal alkalmasabbak e célra a vetíthető képek. Grimm meséinek illusztrációi a tanuló kezében érdeklődését fokozhatják. Ezt célozzák *Gerlach* ifjúsági iratai, melyeknek képei a legkiválóbb modern művészekről erednek. A bécsi «Hagen»-szövetség múlt évi tárlatán, mely a művészetet a gyermek életében szemléltette, körülbelül 24 *Gerlach*-féle kiadás volt látható *Löffler*, *Fahringer*, *Horst-Schulze* képeivel. Néhány példányát újra bemutatta a tanszerkiállítás. *Scheffel* «*Ekkehard*»-ját igen sikerült képekkel díszítették *Benczur*, *Dietz* és *Grützner*, *Wieland* «*Oberon*»-ját pedig háromféle illusztrációban is szemlélhettük: *Max* és *Closs* képeivel *Schumann* kiadásában (Lipcse), *Preller* tájképeiben a weimari *Wieland*-szobából, *Madjera* falfestményének lenyomatában a bécsi udvari színházból.

Az irodalmi tanítás kitünő segédeszköze a német írok honosági térképe, melyet *Ludwig* bécsi tanár készített. Goethe utazásait és Schiller menekülését külön térképen szemlélteti *Jelinek*. Schiller egyes drámáihoz is készültek tervrajzok. Legérdekesebb a Goethe «*Hermann und Dorothea*»-ja alapján készült ideális tervrajz. A ne-

gyedik énekkel a költő szinte felhívja a terv megrajzolására az olvasó figyelmét és e sorok írója már évekkel ezelőtt hasonló tervrajzot készített: ettől tanulóival az olvasmány alapján. Az áttekinthetően szerkesztett kész tervrajz bemutatása a szűken mért óraszám mellett gyorsabban vezet ugyanazon célra: a költői leírás mesteri módjának szemléltetésére. Táblázatban mutatja be a német hősmonda elágazását. *Kralik, Bauer* pedig Shakespeare «Macbeth»-jének schemáját. Az irodalomtörténettel írói arcképek, olvasott művek illusztrációinak bemutatása áll kapcsolatban. Folytatódik az olvasókönyv megélénkítésére szolgáló képek sorozata. Kiinduló pontul szolgálnak Lavater physiognómiai rajzai és tanulmányai. Az arckép bemutatását így a lélektanul köthetjük egybe. Anyagot nyújthat *Könnecke* irodalmi atlasza, *König* német képes irodalomtörténete. Ezekon kívül nagyobb fali képek vagy fényképek vannak minden klasszikus olvasmányhoz. *Schnorr von Carolsfeld* müncheni falfestményeit a Nibelungen-énekhez 33 fénykép mutatja be. *Spiess* Parsival-képei a Neuschwansteini kastélyból ép úgy felhasználhatók. Legérdekesebb a szemléltetés módja. Lessing és Goethe műveinek, szellemének megértésére. Az ide vonatkozó tárgyakat *Zeidler* tanár állította egybe és magyarázta lelkesen a kiállítás látogatóinak. E két író tárgyalásánál nyílik alkalom a művészet-történetnek az irodalmi tanulmányokba való bevezetésére. A Laokon-csoportot képen és gipszben mutathatjuk be; szemléltethetjük a reconstitúciót, fejtegethetjük Winckelmann és Lessing nézeteltérését, a mi Lessing művének megértésére, sőt az ábrázoló művészet lényegének felfogására vezet. Achilles pajzsának gipszmásolata bemutatható Homeros vagy Lessing olvasásánál. Goethe életét, egyéniségét, sőt szellemének fejlődését a képek, szobrok egész sorozata szemlélteti. Számos arcképe mellett megelevenedik előttünk az egész weimari udvari és írói kör. Heinemann és Witkovszki művein kívül *Rollet, Tischbein, Kaulbach*, Goethe arcképei, *Donndorf* szobra volt látható. Költészetében forduló pontot képez olasz útja. A változást milyen tényezők eszközölték, azt szemléltethetjük. Hatottak reá az antik műemlékek, ezeket *Seemann* fali képei és gipszöntvények vezetik szemünk elé. Egész útján kísérte Iphigenia, a klasszikus irodalom alakja, a kit Feuerbach képe ábrázol. Szemlélte a renaissance művészeti alkotásait, melyeket a zürichi photoglob kiadásban mutathatunk be és végre megtanulta a művész szemével látni a természetet, melyet olasz színpompájában photochrom képek elevenítenek meg. Velencei útjáról szólva velencei felvételek mutathatók be; a Rajna-album rajnamenti utazását szemlélteti. A Schiller-galeria, a Muzen-Almanach eredeti kiadása, Körner, Chamisso, Uhland, Grillparzer képei *Vogl* után kiemelendők az irodalmat szemléltető eszközök közül. Még a skioptikon

is felhasználható. A felvételek egész sorozatát mutatta be a bécsi «*Skiotikon*» társaság. Klasszikus műnek egyes jeleneteit szemléltették feltűnő tisztaságban, pl. Stuart Máriából, Wilhelm Tell-ből, Hermann und Dorothea-ból, a Glocke-ből vett jeleneteket.

Az újabb német-osztrák irodalom önálló fejlődését a kiállítás külön csoportja tüntette fel. *Nagl és Zeidler* irodalomtörténete szolgált alapul. Zeidler művéből egy falikép-sorozatot készítettett, mely egyes régebbi és újabb korszakokat mutat be, így a minnesänger-kort, az osztrák néphimnusz fejlődését Haschka, Grillparzer és Seidl szövegével, Grillparzer életét és műveit.

Az iskolai színház csoportja felvételeket mutat az iskolákban divó ünnepi előadásokról, antik, középkori és újkori jelmezeket. A drámai előadás képezi az irodalmi szemléltető tanítás csúcspontját. Az oktatás keretén belül kevés tér jut számára, de az iskolai életben jelentékeny szerepe lehet. Klasszikus drámák modern előadásának bemutatása az idő rövidege folytán elmaradt. A kiállításnak német nyelvi osztálya így is kiterjeszkedett az oktatás minden ágára, minden fokozatára.

II. Francia nyelv.

Három szempont szerint voltak csoportosítva a francia és ezzel kapcsolatban az angol nyelv elsajátítását előmozdító szemléltető eszközök: a kiejtés tanításánál, a beszédgyakorlatoknál és az idegen országokra, irodalmakra vonatkozó olvasmányoknál felhasználható taneszközök csoportjára. A fonetikát szerényen képviselte néhány táblázat. *Bierbaum* fali táblái áttekintést nyújtottak a francia a, e, orrhangú i, u hangok kiejtéséről. *Nemeček* a francia igeragozásról és időképzésről készített nagy táblázatot, a mely nem eléggé világos és talán nem is szükséges.

A direkt szemléltető módszer képekhez fűződő beszélgetések útján vezeti be a tanulót az idegen nyelvbe. Ez a módja a nyelvtanításnak néhány évtizedes múlttal bír. Louvier 1860. és Ducotterd 1868-ban fejtették ki először a mai modern módszer elveit. Az osztrák tanférfiaknak jelentékeny szerepük volt továbbfejlesztésében és gyakorlati alkalmazásában. A modern nyelvi osztály főképp azt igyekszik feltüntetni, milyen szerepe volt az osztrák iskolának e téren. Összehasonlítás kedvéért mutat idegen eredetű szemléltető képeket és azokhoz fűződő tankönyveket. A képeknek csaknem teljes gyűjteményét láthattuk. Minden sorozatnak a «Nyár» című képe volt felfüggesztve, de a többi is a látogató rendelkezésére állott. A francia szerzőktől eredő képek közül a legsikerültebb *Belot és Comesasse* képsorozata Delagrave kiadásában. Kevés személyt, tárgyat jellemző

oldalról, határozott vonalakkal és izléses színezéssel állítanak a tanuló szeme elé. A képen minden francia és modern, míg a többi kép nagyrészt elavult. *Colin*, *Alési*, *Hachette* fali táblái tulságos sokat ölelnek fel, *Schweitzer* és *Simonn* német nyelvű, francia iskolák számára készült tankönyvének képeit nagytva nem láttuk, nem is célszerűek. *Hölzel* képei még ma is kitűnnek. Világosak, áttekinthetőek és számos feldolgozás tradíciót biztosított számukra. Ezzel szemben a kissé erőltetett csoportosítás, néhol túlhalmozás háttérbe szorúl. A feldolgozásoknak egész gyűjteménye volt látható. *Alge*, *Bechtel*, *Durand* és *Delanghe*, *Génin* és *Schamanek*, *Koch*, *Heine*, *Ricken* francia, *Bowen* és *Schnell*, *Tower-Mark* angol, végre *Martin* olasz társalgási nyelvkönyvei bizonyítják *Hölzel* képeinek nagy népszerűségét. *Lefèvre* évszakai a strassburgi képek nyomán üresek, *Meinhold* képei homályosak, *Strühing* nagyon sok személyt állít a tanuló elé. *Schweissing*er képei elavultak, *Wilke*-éi tulságos kicsinyek. A helyes középutat *Hölzel* találta meg, de a francia nyelvi oktatásnál még a *Hölzel*-képeknél is jobban beválhatik *Belot* és *Camescasse* említett sorozata.

A képeken kívül a térképnek van nagy szerepe a modern nyelvi direkt tanításnál. *Colin* kiadásában Franciaország gazdasági és ipari termékeit feltüntető térkép, *Garnier* kiadásában Páris tervrajza szerepelt a kiállításon. De erre főképp a tanítás magasabb fokán az olvasmányoknál van szükség. A francia térképnél a bevezetésre sokkal alkalmasabb *Reichel* «Carte de France»-a, mely alkalmazkodik a francia nyelvi tanításhoz. *Rolfs* párisi tervrajza nagy és kis kiadásban készült és a kis kiadást a tanuló is megveheti. A magyar tanszeripar e téren elmaradt és míg e hiányt pótolja, elavult térképekkel kell beérnünk. *Leitritz* Páris és London épületeiről, utcáiról képeket mutat be. A diapositívek tesznek itt legjobb szolgálatot és *Lechner* két sorozatot állított ki.

A felsőfokon az olvasókönyv áll a tanítás középpontjában. A szemléltető bevezetéshez alkalmazkodnak *Bierbaum*, *Bechtel*, *Duschinsky*, *Ducotterd* és *Marden*, *Rossmann* és *Schmidt* bemutatott francia, *Nader* és *Würzner*, *Macmillan*, *Viétor* és *Dörr* angol tankönyvei. *Rossmann* és *Schmidt* könyve áll a fejlődés legutolsó, leg-tökéletesebb fokán. Az irodalmi tanítás szemléltető eszközei e csoportban háttérbe szorulnak. Egyedül *Molière* és *Shakespeare* színházának miniatüre utánzatát kell kiemelnünk. Mindegyiket a modern nyelvek egy-egy buzgó tanára készítette.

A szemléltető oktatás fellendülésén kívül az osztrák tanárok buzgalmáról, odaadásáról tett a tanszerkiállítás bizonyosságot. Számos szemléltető eszközt maguk készítenek a kiadó vagy a kormány

anyagi támogatása nélkül az oktatás tökéletesítésére, mélyítésére és ezekkel kapcsolatban könnyítésére. Ez irányban ösztönző hatást gyakorolhatott a kiállítás látogatóira. De egyszersmind nagyon alkalmas eszköze volt a tanszerkiállítás a közérdeklődés felkeltésére az iskola munkája iránt és az érdeklődéssel a megértetést is előmozdította. Létrejött és sikere már a társadalom minden osztályának őszinte érdeklődéséről tett tanúságot, a mit hazánkban csak a távol jövőben megvalósuló óhajnak merünk tekinteni. Az osztrák tanárok bécsi kiállítása a megvalósításra ösztönt és példát adott, az elszórt magtalan nálunk is fog gyümölcsöt teremni!

KARL LAJOS.

HAZAI IRODALOM.

Dr. Schack Béla, Kereskedelmi iskoláink multja és jelene. Budapest, 1893, Lampel R. (Wodianer F. és Fiai). A Magyar Kereskedők Könyvtára (szerkeszti Dr. Schack Béla) I. évf. 8—9. füzete. 157. lap. Ára 3 kor.

Ez a — látszatra — nem nagy terjedelmű könyv olyan teljes, kimerítő és mégis plasztikus képet rajzol kereskedelmi szakoktatásunk változatos történetéről s eléggé bonyodalmas szervezetéről, a minőt csak kiváló írói kvalitások birtokában levő szerzőktől szoktunk kapni. Ezek a kvalitások, a melyekről a könyv teszen tanúságot: szerzőnek föltétlen és megbízható tájékozottsága tárgya körében, az anyag elrendezésének művészete, tömörsége mellett is határozott és világos írásmód, nagy önmérséklés az adatok felhasználásában, a melyeket nem nyersen, hanem földolgozva közöl, mindig épen annyit, a mennyi az olvasó tájékoztatásához szükséges. Szárazzá sehol sem lesz s érdekességének — az említett írói tulajdonságokon kívül — bizonyára egyik tényezője az is, hogy az intézmények leírásában mindig rámutat a létrehozó okokra, a kitűzött célra és az olvasó érzi, hogy a mult és a jelen leírása közben szerző tekintete folytonosan a kereskedelmi szakoktatás jövő fejlődésére van irányítva s az olvasó is készséggel belemegy abba, hogy az olvasottakból a jövőre nézve alkosson magának tanulságokat. S ezt még az is megteheti, a ki a jövőt nem ugyanazon alakban látja, mint a szerző, mert az a jövőre irányuló tekintet sehol sincs ártalmára a leírások tárgyilagosságának.

A könyv négy főrésze oszlik, bevezetéssel és zárószóval.

Az első rész rövid történeti vázlat, a melyből már megismerkedik az olvasó kereskedelmi iskoláink egész körével s így jól megalapozott általános tájékozottsággal várja a többi fejezet részletes föl-